

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Славчо Маленов,
преподавател по режисура в НАТФИЗ “Кр. Сарафов”

върху дисертационния труд
на Биляна Маринова Дилкова

„ТЕЛЕВИЗИОННИЯТ ТЕАТЪР И ХАЧО БОЯДЖИЕВ“

за присъждане на образователната и научна степен

„ДОКТОР“

по научната специалност: 05.08.03 „Кинознание, киноизкуство и
телевизия“
в Професионално направление 8.4 „Театрално и филмово изкуство“
от област на висше образование 8. „Изкуство“.

Научен ръководител:
проф. Здравко Маринов

София 2019

Биляна Маринова Дилкова е родена в Благоевград. Завършва средното си образование през 1983 г. в Плевен, а през 1988 г. завършва Актьорско майсторство за куклен театър, във ВИТИЗ, в класа на проф. Атанас Илков, от където я познавам, като негов асистент. През 2005 г. завършва второ висше образование в специалността „Право“, в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

След завършване на академията през 1988 г. Биляна Дилкова постъпва на работа като актриса в Драматичен театър „Никола Вапцаров“, Благоевград, където изиграва поредица основни роли, за част от които е отличена с награди. Реализирала е и четири постановки, като режисьор.

От 2005 г. започва и педагогическа практика, като хоноруван, а от 2014 г., е редовен асистент по актьорско майсторство в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Като асистент на актьорски класове има участия със спектакли в редица международни студентски театрални фестивали в Македония, Сърбия, Гърция, Русия, Беларус, Литва, Естония, Белгия – общо 15 международни участия. Всички тези данни говорят за една сериозна творческа и преподавателска дейност.

От 2014 г. Биляна Дилкова е докторант в ЮЗУ „Неофит Рилски“, с тема на дисертационния труд „Телевизионният театър и Хачо Бояджиев“.

Дисертационният труд на Биляна Дилкова, „Телевизионният театър и Хачо Бояджиев“, е развит в обем от 254 страници. Той съдържа: Увод; четири глави; заключение; библиография; и приложения.

В увода, Дилкова, с лекота и последователност въвежда читателя в позабравеното време на първите телевизионни предавания, когато и българите бяха завладени от магията на „телевизионното чудо“. Тя ни спомня с мила носталгичност, хипнотичното въздействие на малкия син екран, чрез който светът влизаше в домовете ни и задължително се гледаше програмата от начало до край. Въвежда ни и в сферата на първите трудности свързани с навлизането на новите тогава, технологии и боравенето с тях. Едно време, когато културата и изкуствата като средство за естетическо и идеологическо възпитание, бяха приоритет в политиката на държавата, под егидата на Комитета за телевизия и радио, който беше с ранг на министерство.

Още в началото Дилкова определя целите и задачите, които предстои да се решат за постигането им. Тези задачи дават една стабилна структура на труда ѝ, поради което той се чете с лекота, въпреки обемността му.

В Първа глава: „Телевизионният театър – необикновена сплав на изкуство, наука и техника“ Биляна проследява детайлно процесите на създаване, развитие и упадък на телевизионния театър в БТ. Прави исторически обзор на появата на това „най-мощно средство за масова комуникация в световен мащаб, както и първите опитни предавания у нас. Изважда любопитни и малко известни подробности за първите професионални публицистични предавания, както и за първите предавания свързани с бъдещия телевизионен театър.

Детайлно и последователното разглежда специфичните процеси свързани с разбирането за телевизионен театър, първоначално свързано с излъчването на готови театрални спектакли, а след постепенното съзряване, със създаването на оригинални телевизионни постановки. В работата опипом се налучква пътя към откриване на „спецификата“. С настъпването на археолог, Биляна отмахва праха на забравата, като се спира на всяка една находка и я периодизира, подлагайки я същевременно на анализ – появата на първите „филмови вставки“ в телевизионния спектакъл, на първите „телевизионни пиеси“, първите телевизионни артисти, първата теоретична статия за телевизионен театър у нас, отделянето на ТТ като самостоятелна редакция.

Следва търсенето на пътища за създаване на авторитет и аудитория на ТТ. Оформяне във времето на отделни рубрики, като „Гостува ни...“, „Телевизионният театър представя“, „Детски телевизионен театър“, „Сцена на вековете“, „Театрални меридиани“, „Театър хикс“. На практика Биляна създава една периодизация на етапите, която ни позволява да проследим отчетливо извървения път.

Като се позовава на голям брой цитирания на наши и световни телевизионери, Дилкова прави и обстоен анализ и формулира етапите в развитието на телевизионния театър, със специфичните им отлики:

- живо излъчване на постановка от театър или пренасяне в студио;
- заснемане на постановки на филмова лента или на видеорекордер; (довело до спорове за и против киното в телевизионния театър)
- третият етап настъпва, когато телевизионният театър започва да се развива повече под знака на телевизията, отколкото този на театъра.

Биляна анализира детайлно и мненията на редица критици и специалисти от телевизията за голямата криза довела до края на този жанр. За съжаление тази тема е свързана с цялостния упадък на културата

и изкуствата, след средата на 80те, поради абдикацията на държавата от своите отговорности в периода на прехода и „времето след това“.

Дилкова анализира дискусиите на загрижените специалисти и обобщава възможните опции: „в световен мащаб, телевизията се отказва от студийния вариант на заснемане на театър. Днес той присъства в два наложени вече формата. Първият – постановки, заснети в „реалити формат“, при които камерата те вкарва в залата по време на представление, което обаче е професионално адаптирано. Вторият формат касае целево продуцираните проекти.“ (стр. 59)

Във втора глава: „Сравнителен анализ на структурните компоненти на телевизионния театър, киното и класическия театър“ Дилкова прави едно много детайлно обглеждане и съпоставка на структурните компоненти на телевизионния театър, с тези на киното и театъра, очертавайки точно спецификата му, като мащаби, зрителска аудитория, взаимодействие с другите изкуства и превръщането на тази специфика в уникален телевизионен жанр. Тя се позовава на огромен брой източници и мненията на редица видни личности работили в сферата на телевизията и в частност на театралното представяне на малкия екран и формулира много точно отликите на тази „специфика“.

„Публиката тук е лице в лице не с живия спектакъл, а с неговата визуална фикция. Така телевизионният театър прави своя формула за театрално триединство, която почива върху завършената пространствено-времева автономност на публиката, актьорите и спектакъла.“ и допълва:

"Телевизионният театър за нас е преди всичко театър и всички основни принципи и закони на сценичното действие и на актьорската органика са и негови принципи и закони. Той се създава не за да замести останалите изкуства, а за да се нареди до тях в качеството си на нов вид синтетично познание.“(стр. 69 и 74)

В раздела „Драматургията на телевизионния театър“ Биляна Дилкова анализира мненията на редица театрални специалисти за приоритетните задачи стоящи пред този вид театър и прави ценни изводи:

1. Телевизионният театър е длъжен да създава собствена, телевизионно-театрална драматургия, която да тласка напред развитието му като самостоятелно театрално изкуство,
2. Създаването на произведения по текстове за драматичния театър, спомага за добиване на гражданственост на техния телевизионен

вариант, само ако специфично телевизионната намеса се съсредоточи в основните белези на творбата,

3. Всяко заглавие от класиката, би трябвало да ни изненада с нещо ново не само за неговия съвременен прочит, но и в досегашните представи за автора и творчеството му.

Въпреки че се опира на мненията на различни творци, Биляна се позовава и на личните си наблюдения и опит. Навсякъде, където е уместно тя търси възможности да сумира и обобщава:

В раздела „Словото в телевизионния театър“:

„По-голямата динамика на речта в телевизията изисква майсторски написан диалог – точен и изразителен.“ (стр.87)

В раздела „Актьорът в телевизионния театър“:

„Ако приемем, че режисьорът е „главнокомандващият“ на тази армия, то актьорът е най-отговорната фигура в нея. Всички от екипа работят за него, но той е този, който носи „цялата отговорност“ на екрана, защото влиза в пряк контакт със зрителя и понася неговата похвала или неодобрение. Той е медиаторът, чрез който мислите и вълненията на цялата творческа група влизат в пряк досег с всеки един, седнал пред телевизионния екран. Макар да е подчинен на текста на автора и на режисьорската концепция, актьорът е самостоятелна творческа фигура, която дава плът, мисъл и страст на образа, който създава. (стр. 97)

Тези нейни съждения тук са една своеобразна апология на актьора. В следващ цитат тя формулира и спецификата на игра в този театрален жанр по отношение на театъра: „В театъра актьорът пресъздава ролята си със сценичното си поведение, а в телевизията – с телевизионното си присъствие. В театъра ролята се изгражда стъпка по стъпка, щрих по щрих, не само по време на репетиции, а и след срещата с публиката. На екрана целият този процес трябва да е изразен върху лицето на актьора.(стр. 101)

В раздела «Режисьорът в телевизионния театър», Дилкова търси формула на спецификата на тази режисура.

„В пряката си работа телевизионният режисьор не може да разчита само на художествените си качества. Той трябва да владее изразните средства, методи и форми и на телевизионното творчество, да е добре запознат със спецификата и техниката на телевизията. Той е връзката между литературния материал и телевизионното му изпълнение, което изисква допълнителна работа за разкадровка и техническа обработка, тъй като авторът обикновено не е запознат с фартовете и обективите. Заедно с

операторите той уточнява движенията и положенията на камерите. При отсъствието на публика, той освен творец е и зрител. Режисьорът определя зрителската гледна точка и решава какво те да гледат във всеки един момент. Негово е и задължението да открива и утвърждава нови актьори за телевизионния екран.“(стр. 105)

Написаният текст показва високата ерудиция на автора, както и завидни познания в сферата на телевизионната терминология и технологии.

В третата глава: „Жизнен и творчески път на Хачо Бояджиев“, Биляна Дилкова прави сериозно животоописание на личността Хачо Бояджиев от детството, студентските години, първите му творчески и лидерски изяви в театрите на Кюстендил и Видин, излизането му извън „желязната завеса“, навлизането му в света на телевизията и утвърждаването му не само като уникален режисьор на забавни програми и телевизионни мюзикъли и драми, но и блестящ организатор на мащабни масови мероприятия, като гала концерти и спартакиади, на фестивала „Златният Орфей“ и др.

В своето изследване Биляна е успяла да вникне дълбоко в душевността на човека Хачо Бояджиев да проумее неговите трепети и вълнения в периода на съзряване и изграждането му като личност. Да формулира и определи отделните етапи в неговото развитие, белязани от най-важните събития в живота му. Цитирайки мненията на множество личности работили с него, тя успява да извлече най ценните негови страни, творческите му принципи в работата като режисьор, а също и като Генерален директор на БНТ. Нескривано е и възхищението ѝ към уникалното му предаване „Полет над нощта“, от последния му период. През цялото време докато четях, усещах личното ѝ преклонение пред героя на нейния труд и имах чувството че чета биографичен роман.

Четвърта глава. „Мястото и ролята на Хачо Бояджиев за развитието на телевизионния театър у нас“

Както можеше да се очаква тази глава е наситена с най-интересен доказателствен материал, за значимостта на Хачо Бояджиев като творец и личност. „По делата ще ги познаете“ е универсална истина, чрез която се доказват приносите на всеки човек. Дилкова се позовава на събрани спомени, мнения и изказвания на известни личности, работили с Хачо Бояджиев, в най-разнообразни взаимоотношения и заемани позиции.

Удивление буди увлечението с което са събирани тези многобройни мнения, както и енергията с която тя коментира всеки един детайл от фактологията. Тази нейна обсебеност от спомените ме накара да изгледам отново, всичко от ТТ, което намерих в интернет и бях поразен от свежестта която лъха и днес от тези творби, както и от актьорското майсторство, което те представят, мога да се присъединя към мнението ѝ, че „Криворазбраната цивилизация“ е „марка за телевизионен мюзикъл у нас.“

С риск да се отклони от темата Биляна ни връща спомена за актьорите участвали в създаването на този нов жанр, като тя ги нарича „актьорите на Хачо Бояджиев“.

Изтъквайки неповторимите качества на актьори, като Георги Парцалев, Георги Калоянчев, Ружа Делчева, Татяна Лолова, Никола Анастасов, тя ни кара да си дадем сметка, че тяхното очарование е стигнало до нас, благодарение и на постановките на Хачо Бояджиев, който беше майстор в представянето на екрана, на красивите страни на таланта.

Проследявайки работите на режисьора върху телевизионната драма и спирайки се основно на четири от тях: „Изповедта на един клоун“, „Незавършена симфония“, „Макбет“ и „Харолд и Мод“, Дилкова ни въвежда, както в чисто творческите търсения на режисьора, така и в свои съждения за драматургичните текстове, лични оценки и на критиката за прекрасните актьорски постижения в тези постановки, а също и в любопитни детайли от „кухнята“ в процеса на създаването им.

И отново Биляна в раздела за спектакъла „Харолд и Мод“, давайки висока оценка за работата на постановчика, се изкушава, съвсем оправдано, да даде дължимото уважение към актьорите Леда Тасева, Маргарита Дупаринова, Стефан Данаилов.

В края на труда си тя споделя:

„Естетиката на Хачо – много провокативна във времето назад, днес е съхранена като еталон за класика.“ (стр. 217)....„За мен той се оказа от тези хора, които, колкото повече доближаваш, толкова по-необятни ти се струват. От всичко прочетено, изслушано и изгледано за него и от него, безспорното е, че е умен и проникателен, човек на живота, с нестандартно мислене и с неспокоен дух, без скрупули и предразсъдъци. Изобщо твърде широко скроен за догматичните и провинциални измерения на родната действителност. Надарен с чар и благородство, с педагогически талант, с чувство за хумор и самоирония.“ (стр. 222-223)

Дисертационният труд на Дилкова е първи опит да се разгледа и анализира цялостно медийното явление телевизионен театър у нас.

Той е и първото цялостно изследване на творчеството на режисьора Хачо Бояджиев и работата му в БНТ.

Научното изследване предлага теоретична обосновка на процесите, които настъпват във времето с развитие на телевизионния театър. За целта тя е подкрепена със събрани мнения и оценки на практики – актьори и режисьори и други специалисти участвали в тези процеси.

Изследването откроява особеностите на основни телевизионни постановки на Хачо Бояджиев, като се опира както на голям брой издирени рецензии и критични бележки от времето на тяхното създаване, също така и на личните спомени и оценки на актьори, с които са създадени.

Дисертационният труд засяга актуални в съвременната епоха проблеми за мястото и ролята на обществената телевизия у нас за изграждане на художествен вкус у зрителя.

Изследването е опит за изчерпателност на хипотезите за същността на телевизионния театър и за ролята и мястото на Хачо Бояджиев в оформянето на неговия облик. То е ценен документ за един етап от културния живот на БНТ с на страната ни.

Изхождайки от изказаното до тук положително мнение за труда, отличаващ се със своята значимост, препоръчвам на научното жури да присъди на докторанта Биляна Маринова Дилкова образователната и научна степен „Доктор“ в научната специалност 05.08.03 Кинознание, киноизкуство и телевизия, в научното направление 8.4.

Гласувам с „ДА“

Проф. Славчо Маленов
тел. 0886 146 187,
e-mail: malens@spnet.net.

София, 25.09.2019 г.